

AANTEKENINGEN UIT HET ONDERGRONDSE
theatertekst

**OPGEPAST : op deze tekst rusten strikte auteursrechten.
U dient SKaGeN te contacteren indien u gebruik wil
maken van inhoud, vorm of concept van deze tekst.**

AANTEKENINGEN UIT HET ONDERGRONDSE

Clara van den Broek
o.b.v. M.F.Dostojevski

Tapijt hangt op, tapijt ligt op de grond, allebei 2/3 côté cour. Côté jardin, niet op het tapijt: stoel voor Harald. Op het tapijt staat een stoeltje. Jardin vooraan: berg/toren blokken, met bijl..

Harald komt met zijn cello op van cour achteraan, en gaat op zijn stoel zitten. Hij speelt $2x2=5$ (duurt 1'20'').

Ik kom achteruit dansend op, met dansbewegingen uit de Kathak die het fragment uit de Apocalyps verbeelden.

DEEL I: IN HET ONDERGRONDSE

I.1.

Goede avond.

Ik ben een man.

Ik ben boos.

Ik ben onaantrekkelijk.

Ik ben ziek. Maar ik laat mij niet behandelen.

Uit kwaadaardigheid.

Vroeger had ik een job, maar nu niet meer.

Ik was ambtenaar.

Ik was een kwaadaardige ambtenaar. Ik was grof, en ik had daar plezier in.

Wanneer er mensen aan mijn loket verschenen met een formulier, dan begon ik te zuchten en moeilijk te doen. Ik wilde tonen dat ik macht had en zij niet. Sommigen begonnen zelfs bijna te wenen. Aan mijn loket. Als het iets belangrijk was. En dan weende ik mee.

Ik ben ambtenaar geweest om mijn boterham te verdienen. Maar vorig jaar heb ik wat geld geërfd van een ver familielid, en toen ben ik gestopt met werken. Ik heb mij dan in dit hoekje gevestigd. Daarvoor woonde ik ook al in dit hoekje, maar nu heb ik mij er voorgoed in gevestigd. Het is een smerige rotkamer aan de rand van de stad.

U ziet het: een smerige rotkamer.

De rand van de stad is daar. Die kunt u, van waar u zit, niet zien. Maar geloof me, ze is er, die rand. Van de stad. Die rand van de stad is er.

Zo.

Kopje thee? Kopje thee? Kopje thee? Iemand een kopje thee? Nee? Niemand een kopje thee?

Dan neem ik alleen een kopje thee. Ik neem een kopje thee. Als u later ook nog een kopje thee wil, moet u het maar zeggen. Ik heb er genoeg. Ik heb genoeg kopjes thee.

I.2.

(Ik schenk een kopje thee in een poppenservies.)

Er is een genot dat voortkomt uit een verpletterend besef van vernedering.

Van geen kant meer op te kunnen.

Dat het niet anders kan.

Dat er geen enkele uitweg meer is.

Dat ge nooit meer een ander mens kunt worden.

Dat als ge nog tijd en zelfvertrouwen genoeg had om in iets anders te veranderen, dat ge het dan waarschijnlijk zelfs niet meer zou willen.

En als ge het al zou willen, zoudt ge nog niets doen, omdat er eigenlijk, waarschijnlijk, niets is waarin ge zou kunnen veranderen.

Het genot van de wanhoop. Lekker.

Ja.

Ik kijk nu naar u. Maar toen ik ambtenaar was, probeerde ik niemand aan te kijken. Ik schaamde mij voor mijn gezicht, in zekere zin. Ik heb het ook altijd vreemd gevonden dat ik de enige was die zich leek te schamen voor zijn gezicht. De anderen schaamden zich helemaal niet. Mijn collega's bijvoorbeeld.

Onder mijn collega's was er bijvoorbeeld één met een enorm grote neus. Een enorme neus. Als die ergens binnen kwam, dan zaagt ge altijd eerst zijn neus, en dan hem. Dus ge zaagt eerst zijn neus door de deur komen, en dan zaagt ge de rest van zijn gezicht en zijn lichaam. Zijn neus snelde hem vooruit als het ware. Zijn neus kondigde hem aan, als een stille trompet. Wel, die collega schaamde zich helemaal niet. Die schaamde zich niét. Als ik zo'n neus had, ik zou niet meer buiten durven komen. Ik zou denken: 'straks zeggen ze, als ze mij zien, met mijn neus: 'Daar hebt ge dat komisch duo''. Nee, ik zou... Maar die collega dus niet. Die schaamde zich niet.

Ik zou mij vooral schamen dat men de schaamte in mijn ogen zou zien. Dat vooral.

Ik heb altijd een teveel aan zelfbewustzijn gehad, ziet u. Zelfbewustzijn, dat is iets...

Zelfbewustzijn, dat is eigenlijk een evolutionaire fout, ziet ge. Een accidenteel bijproduct van ons groter wordend brein. In de evolutie van aap naar homo sapiens. Het brein werd groter, de hersenactiviteit werd groter, en per ongeluk is dan het zelfbewustzijn geboren, als bijproduct van al die activiteit.

Maar eigenlijk is men daar niets mee. Zelfbewustzijn leidt tot schaamte. Zelfbewustzijn leidt tot de zoektocht naar de zin van de dingen. Maar dat heeft geen zin, zo'n zoektocht naar de zin, evolutionair gezien. Het verlamt u alleen maar. Ge vraagt u af wat de zin is van uw daden. Ge begint te denken en te denken. En ge denkt te ver op de duur. En dan doet ge op de duur niets meer.

Dat kan toch niet de bedoeling zijn.

Voilà.

Ik heb een tijdlang veel gelezen.

Maar ik ben daarmee gestopt.

Literatuur gaat meestal over trieste verhalen. Maar trieste verhalen, dat is voor mensen die gelukkig zijn. Die kunnen daar tegen. Mensen met een geliefde, met een job, bij wie alles grosso modo goed gaat.

Voor hen is dat luxe: eens een excursie in het ongeluk. Voor hen is dat luxe.

Maar ik kan er niet meer tegen. Ik...

Ik heb onlangs het laatste boek van Michel Houellebecq gelezen. Dat gaat over eenzaamheid in onze huidige, Westerse samenleving. Wel, 'ça me fout le cafard'. 'Ça me fout le cafard', zeggen ze in het Frans. Letterlijk vertaald: 'Ik krijg er de kakkerlak van'. Ge begrijpt, he. Ik krijg er de kakkerlak van. Ik kan er niet meer tegen. Alsof er kakkerlakken over mijn vel kruipen. Dat is goed voor wie er niet echt mee te maken heeft. Dan is dat ontspanning. Maar...

Nee, ik ben gestopt met lezen.

Ik ben ermee gestopt. Met literatuur toch.

Ik bouw nu.

Ge ziet, ik heb veel blokjes gehakt. En ik bouw aan een toren. Of aan een berg. Het is maar hoe ge het wilt bekijken. Ik stel een solidaire gemeenschap samen van blokjes. Die blokken houden elkaar in evenwicht, ziet ge. Die steunen elkaar. Dat zijn, zoals men zegt in de biologie, supra-organismen. Niet alle blokjes willen in het licht staan. Zelfs niet de gekleurde. Dat kan ook niet, het blokje heeft natuurlijk helemaal geen zelfbewustzijn. Maar... Het blokje staan ten dienste van het geheel.

Zoals wespen in een wespennest. Of mieren. Wespennesten graven zich in de winter in om te overwinteren, en er is een kaste wespen die de buitenste laag van de bol vormen om de koningin binnenin te beschermen tegen de kou. Die wespen wéten dat ze gaan doodvriezen. Ge kunt dat vergelijken met onze huidcellen. Die sterven ook bij de vleet. Die zijn ook niet geprogrammeerd om te overleven. Die dienen om onze binnenkant te beschermen.

Dus voilà, het blokje als supra-organisme.

Ik weet nog niet wat het zal worden. Ik ben er al een tijdje aan bezig. En ik moet soms opnieuw beginnen, dus... Voilà.

I.3.

(Harald tokkelt het Lisa-thema (Schijnheilig) tot einde I.3.)

Ik sta in een warm salon van een etablissement.

Er zijn overal vrouwen.

Ik ben op dat moment nog maar 24.

Mijn bestaan is ook dan al naargeestig, ordeloos, en verloederend eenzaam.

Ik ga met niemand om. Ik vermijd het om te praten. En ik verstop mij meer en meer in mijn hoekje.

Ik zie heel goed dat mijn collega's mij als een zonderling beschouwen.

Niemand lijkt op mij. En ik op niemand.

'Ik sta dus alleen', denk ik, 'en zij zijn met zijn allen!'

Ik ben altijd alleen.

Maar af en toe krijg ik heftige oprispingen van hartstocht. De hartstocht snijdt mij door de ziel. Ik krijg hysterische uitbarstingen, met tranen en snikken. Ik raak vervuld van een bodemloos verlangen.

En daarom begin ik het beest uit te hangen.

Ik geef mij over aan hoerenloperij. Een duistere, onderaardse, weezinwekkende hoerenloperij.

Ik ga in mijn eentje naar de hoeren. 's Nachts. Stiekem. Angstig. Met een schaamte die mij ook op de weezinwekkendste momenten niet met rust laat.

(muziek: gemoduleerd thema)

Ik sta daar.

In dat etablissement.

Rondom mij overal vrouwen.

Eén van de meisjes valt mij op door haar onopvallendheid.

Ze heeft een argeloos en ernstig gezicht.

Ik ga naar haar toe.

I.4.

Ge vraagt u soms af: wat is liefde eigenlijk? Is liefde de passie die gevoelt als ge verliefd zijt?

Of is liefde wat ge voelt als ge al jaren met iemand samen zijt?

Wel, alle twee eigenlijk, volgens de wetenschap.

Verliefdheid heeft te maken met een toename in uw lichaam van dopamine. Dopamine is een stof die zorgt voor een enorme concentratie, een sterke gedrevenheid, en een algemeen gevoel van opwinding en euforie, ziet ge. Dopamine werkt eigenlijk als liefdeselixir: het maakt verliefd. Zoals de pijlen van Cupido, de god. Neem een vrouwelijke prairiewoelmuis, geef haar een injectie die haar dopaminespiegel verhoogt, en ze wordt op slag verliefd op de muis die toevallig naast haar staat.

Partnerschapsliefde is iets helemaal anders. Partnerschapsliefde wordt o.a. veroorzaakt door het hormoon vasopressine. Injecteer vasopressine bij een mannelijke prairiewoelmuis, en hij gedraagt zich als een toegewijde echtgenoot. Doe zijn vasopressinespiegel dalen, en hij laat zijn partner vallen als een baksteen. Ziet ge. Bij wetenschap is dat allemaal niet zo... Dat is allemaal $2 \times 2 = 4$, eigenlijk.

Interessant detail, trouwens, is dat de gevoeligheid voor vasopressine, het hormoon dus dat u trouw doet zijn aan uw partner, afhankelijk is van de lengte van een bepaald stukje DNA, dat bij iedereen verschillend is. Bij onze prairiewoelmuis is dat bijvoorbeeld al anders dan bij de bergwoelmuis of de weidewoelmuis. De bergwoelmuis en de weidewoelmuis zijn, door hun DNA, onverbeterlijke Don Juans. Dus als u wil, kan u uw ontrouw gewoonweg op uw genetica steken. Dat is niet eens gelogen, dat is zelfs geen uitvlucht, dat is simpelweg de waarheid, dat is gewoonweg wetenschap.

I.5.

Nee maar, als ge de wetenschap moogt geloven, dan zijt ge binnenkort voor niets meer verantwoordelijk, eigenlijk. Enfin, 'binnenkort' dat is overdreven. De wetenschap staat nog voor veel mysteries. Maar het is een kwestie van tijd, zegt men. Aan alle mysteries van vandaag, ligt een onderliggende rationaliteit ten grondslag. Alleen kennen we ze nog niet, ziet ge.

Aan chaos ligt een logische orde ten grondslag. Alle chaostheorie ten spijt, hoor.

Enfin, dat is wellicht niet wat men denkt in wetenschappelijke topmiddens, maar het is wel de onderliggende boodschap in alles wat ons omringt. In kranten en in tijdschriften. In het nieuws. Dat is wat wij geloven. Dat is onze ideologie.

Ook de mijne, hoor. Ondanks mezelf misschien. Maar ook de mijne.

Het is een soort geloof en hoop die ons drijft.

Wat raar is misschien. We hebben toch de atoombom, napalm op Vietnam, Tsjernobyl. En nu het broeikaseffect. We weten waar wetenschap en technologie allemaal toe kunnen leiden. Maar toch. Toch geloven we dat de wetenschap ons op een dag zal kunnen redden, en van de wereld een ideale wereld zal maken, een soort paradijs.

Wij geloven dat als de wetenschap ver genoeg zal staan, dat we dan zullen weten wat de precieze oorzaken zijn van momenteel ongeneeslijke ziekten, de precieze oorzaken die van iemand een seriemoordenaar maken: sociale, neurologische, psychologische oorzaken.

Als de wetenschap ver genoeg zal staan, zullen natuurrampen vermeden kunnen worden. Want ze zullen op tijd kunnen voorspeld worden. Met grote precisie. En dan zullen we de mensen evacueren, zodat ze niet meer overspoeld worden door de zee, of bedolven onder hun huizen, ziet ge.

Als de wetenschap ver genoeg zal staan, zal zij ervoor zorgen dat het klimaat niet drastisch verandert. Zij zal ons beschermen tegen ijstijden, tegen droogte, tegen overstromingen zonder eind.

Wij geloven dat met een wetenschappelijk getest remsysteem treinrampen kunnen vermeden worden.

Wij geloven dat als we maar genoeg zwarte dozen wetenschappelijk analyseren, het aantal vliegtuigcrashes op een dag tot quasi nul zal worden gereduceerd.

Als de wetenschap ver genoeg zal staan, dan zal de technologie ons beschermen tegen het broeikaseffect, door ijzer in de wereldzeeën te spuiten, door kunstmatige zoute wolken te maken die het zonlicht reflecteren, of spiegelparasollen in een baan rond de aarde te sturen.

Bij de aardbeving op Haïti was het eerste dat werd gezegd dat de aardbeving voorspeld was, dat men alleen niet precies wist wannéér ze zou komen. Nog één stapje verder in de wetenschap, en men kan heel dat eiland ontruimen! Laat die aardbeving maar komen, hoor! Niemand thuis! Niets gebeurd!

De wetenschap zal de natuurwetten ontrafelen. De mens zal niet meer echt aansprakelijk zijn voor zijn daden. En het leven zal veel lichter worden. Alles zal tot rust komen.

En we zullen weer in het paradijs zijn.

Thuis. Bij mama en papa. In de tuin. Bij de boom. Het is zomer. We eten kersen en lezen een boekje op het gras. Af en toe horen we het gesnor van een sportvliegtuigje dat overvliegt in de blauwe lucht. We kijken naar boven en dromen even weg. En dan sluiten we onze ogen. We horen het getjilp van mussen, dat plots overstemd wordt door de lokroep van de merel. We openen onze ogen weer, en zien zijn zwarte lichaam dat de tuin doorklieft. Hij is op weg naar zijn nest.

Natuurlijk valt niet te garanderen dat het leven dan niet vreselijk saai zal zijn.

Want wat blijft er nog over om te doen als alles al volgens een logaritmetafel, hoe complex ook, berekend zal zijn?

Misschien zullen we ons wel enorm vervelen.

En uit verveling bedenkt ge natuurlijk van alles! Naar het schijnt liet Cleopatra uit verveling gouden spelden in de borsten van haar slavinnen steken, gewoon om hen te zien kronkelen van de pijn. Zo'n gouden spelden zullen er natuurlijk nog altijd in borsten kunnen gestoken worden. Akelig is bovendien dat de mens misschien ook wel behagen zal scheppen in zo'n gedoe met gouden spelden. De mens is immers fenomenaal dom.

Of eigenlijk is hij helemaal niet dom. (Men kan onmogelijk zeggen dat de mens dom is, want als de mens dom is, dan rijst onvermijdelijk de vraag: wie in godsnaam is er intelligent?)

Nee, de mens is niet dom. Maar ondankbaar. Ondankbaar! Zo ondankbaar als de mens is er niet één.

Zo zou het mij bijvoorbeeld helemaal niet verbazen als er dan plotseling, in die perfecte wereld, zo maar ineens een mooie jongen zal opstaan, zijn handen in zijn zij zal zetten, en tegen ons zal zeggen: 'Zeg, jongens, zullen we al die logaritmen eens met één schop in puin trappen, zodat we weer kunnen leven volgens onze eigen stomme wil?'

En het vervelende is dat hij zeker medestanders zal vinden.

De mens is daarin helemaal anders dan bijvoorbeeld de mier. De mens wil telkens weer omwentelingen. Omdat hij zich zo gemakkelijk verveelt. De mier is helemaal anders. De mier werkt al millennia lang aan hetzelfde bouwwerk, een prima systeem, waartoe ze op een bepaald moment in haar evolutie is gekomen, dat perfect bleek te functioneren, en dat ze vervolgens zo heeft gehouden: de mierenhoop. De mierenhoop is een perfecte structuur, met een perfecte werkverdeling en architectuur. En de mier is daar heel tevreden mee. De mier denkt niet bij zichzelf: 'Goh, vervelend zeg, altijd maar dezelfde mierenhoop. Zullen we hem eens met zijn allen omver duwen, en het eens helemaal anders proberen?'

Nee, de mier doet zoiets niet, ziet ge.

Maar wij wel! Wij mensen zijn veel minder rationeel dan de mier! Wij mensen, wij willen helemaal geen deugdzaam, normaal leven in functie van vooropgestelde belangen. Dan vervelen wij ons dood! Wat we eigenlijk willen, is onze eigen, ongebonden, vrije wil kunnen volgen, onze meest dwaze gril, onze eigen fantasie, die soms bijna tot in het krankzinnige is geprikkeld. Hoe duur ons dat ook te staan komt.

Want dat ontzettend domme, die gril, houdt in ieder geval in stand wat het voornaamste en dierbaarste voor ons is, namelijk onze persoonlijkheid, onze individualiteit, en onze vrijheid.

Want, echt waar, als ze mij ooit zullen voorrekenen en aantonen dat als ik mijn middelvinger heb opgestoken tegen die en die, dat dat dan juist was omdat ik hem niet niet kon opsteken, en dat ik per se die vinger moest opsteken, aangezien '2x2 nu eenmaal 4' is, dat dat 'een natuurwet is', dat ge 'niet moet denken buiten de natuurwetten te kunnen staan, of u dat nu aanstaat of niet', 'nee, $2 \times 2 = 4$, dat is simpelweg de waarheid, dat is gewoonweg wetenschap', ja jongens, welke vrijheid is mij dan nog gebleven? Zeker als ik een wetenschapper ben! Dan kan ik mijn hele leven 30 jaar vooruit berekenen!

En trouwens, ze zeggen wel ' $2 \times 2 = 4$ ', en ik wil best toegeven dat $2 \times 2 = 4$ heel mooi is qua redenering, maar als we dan toch bezig zijn met alles te prijzen, dan wil ik toch opmerken dat $2 \times 2 = 5$ ook helemaal niet onaardig is.

En zeg nu zelf, wil u uw overspel eigenlijk wel controleren?

I.6.

(Muziek: Niets aan te doen, met trompet en beat box.)

De mens houdt nu eenmaal van verwoesting en chaos, dat wil zeggen van het lijden. Overstelp de mens met alle aardse geneugten, dompel hem tot over zijn oren onder in het geluk, zodat er alleen nog luchtblaasjes opborrelen naar de oppervlakte van dat geluk, als op een waterspiegel, verschaft hem zo'n economische welstand dat hij niets anders meer hoeft te doen dan slapen, peperkoeken eten, en zorgen voor de voortgang van de mensheid, dan blijft hij toch diezelfde mens, en zal hij u toch prompt uit pure ondankbaarheid, alleen maar voor het plezier, een gemene streek leveren. Hij zal zelfs de peperkoeken op het spel zetten, en met opzet naar de meest rampzalige onzin streven, naar de meest oneconomische absurditeit, alleen om al die positieve weldenkendheid te vermengen met zijn eigen funeste, fantastische element.

Stel dat we daar nog altijd lagen in die tuin, op het gras, onder de boom, kersen in de hand, kletsend met de merel, terwijl het sportvliegtuigje oversnort in de diepblauwe hemel. Dan zouden we wensen dat het sportvliegtuigje neerdaalde op het heerlijk groene gras. Het gras dat, glanzend als pas gewassen haar, neer zal worden gelegd door de wind die de schroef van het vliegtuigje maakt. We zouden wensen dat de cabine van het vliegtuigje geopend wordt, en dat daar Eva verschijnt. Ze is mooi. *(muziek: Bollyblood Blues)* Ze heeft prachtige lippen en een fotogeniek gezicht dat levenslust uitstraalt. Ze glimlacht. In haar ogen schuilt iets onheilspellends. Dat maakt haar nog mooier. Ze heeft een geheim. Het soort geheim dat mannen hitsig maakt, dat hun blik doet dwalen van de ogen naar de lippen en de hals, en verder naar beneden, naar de borsten, en dan weer naar de ogen, om te kijken wat het verband zou kunnen zijn tussen dat lichaam en die blik. Eva kijkt terug. Ze glimlacht nog steeds. Ze beweegt haar armen, en haalt van achter haar rug een machinegeweer te voorschijn. We hadden het misschien al zien hangen, dat geweer, achter haar rug, tussen haar benen, we weten het niet zeker. Ze richt op de tuin, op de boom, op het huis. En ze vuurt. Ze vuurt onophoudelijk. Minutenlang. De ramen springen. De verbaasde ouders, die net naar buiten kwamen met glaasjes fruitsap op een dienblad, vallen bloedend neer. De boom wordt dodelijk gekwetst. Er vliegen bloemen in het rond. De kersen worden door de kogelregen uit de bomen geslagen, en vallen op de grond. We zullen ze niet meer opeten, ze zullen liggen rotten.

En dan zegt Eva: 'Kom. Kom met mij mee'. Ze strekt haar hand naar mij uit. Ze glimlacht weer. Ze is zo mooi terwijl ze zich naar mij toebuigt. En ik stap mee in het sportvliegtuigje, dat ik zo vaak heerlijk hebben horen snorren aan de hemel, en dat mij deed dromen van elders, van weg, van hoog in de lucht, van andere oorden, want wie weet wat is daar te vinden. En nu zit ik met haar in het sportvliegtuigje, we stijgen op. Door de wind van de schroef gaat het gras weer liggen tussen de donkere putten die zijn gemaakt door het machinegeweer. Ik werp nog een laatste blik terwijl we wegvliegen en aan hoogte winnen, ik kijk naar het kapotte huis te midden van de glasscherven, de dode ouders op de grond verenigd in een plas bloed, de boom die zijn sap al begint te verliezen, het doorboorde boek dat open ligt op een willekeurige bladzijde, te wachten op mijn onwaarschijnlijke terugkeer, de omheining rond de tuin, de andere tuinen, waarin de buren verbaasd staan kijken en vast de politie bellen. En we vliegen steeds hoger, steeds verder weg, in de blauwe lucht. Ik heb niet eens afscheid genomen van de poes.

(Muziek: Ik wil een insect zijn, met gefluit)

Waarom hebben we dit gewild? We weten het niet. Maar we wilden het. Iets in ons wilde het. En we hebben het gedaan.

En dat is niet het enige wat we hebben gedaan. We hebben ook kinderen doodgeschoten en vaders huilend achtergelaten bij de muur die zijn volk van een ander volk moest scheiden –

het kind wilde de muur niet en gooide met stenen, en nu hebben we het gedood. En nu huilt de vader.

We hebben dorpen opgesloten in kerken, en die kerken in brand gestoken. We zijn daarna gaan kijken, en hebben vastgesteld dat alle lijken verkoold waren. Sommigen lagen in elkaars armen.

We hebben machetes genomen, en armen en benen afgehakt, en moeders leegbloedend achtergelaten. Zij moest haar kind toeroepen dat het moest gaan lopen omdat zij niet meer voor hem kon zorgen. We hebben dat kind radeloos doen wegvluchten, langs grachten waarin anderen van ons hun machetes van hand lieten wisselen, moe van het hakken.

We hebben bergen elektronisch afval vol toxische brandvertragers en zware metalen gedumpt, en we laten kinderen op die bergen werken.

We hebben duizenden meisjes verkracht met stokken en messen tot hun buiken in moes lagen.
(stop muziek)

I.7.

‘Zonder oorlog, zonder ruzie, was het alle dagen feest. Maar dan zou er nooit een Megamindy zijn geweest.’

(muziek: Bollyblood Blues)

‘De eerste engel goot zijn offerschaal leeg over de aarde. Alle mensen kregen kwaadaardige en pijnlijke zweren.

De tweede engel goot zijn offerschaal leeg over de zee, en alle wezens die in zee leefden kwamen om.

De derde engel goot zijn offerschaal leeg over rivieren en waterbronnen, en het water werd bloed.

De vierde engel goot zijn offerschaal leeg over de zon, waardoor ze de mensen kon verbranden met haar vuur.

De vijfde engel goot zijn offerschaal leeg over de troon van het beest. De mensen beten hun tong af van de pijn.’

(Muziek: climax Bollyblood Blues, plus Indische dans die het stukje Apocalyps uitbeeldt)

I.8.

Ik ga nu iets vertellen. Een herinnering.
Het is een pijnlijke herinnering.

Het is een herinnering aan een schaamtelijk moment. Een moment dat ik niet dieper kon zakken.

En het ergste is dat iemand met een groots hart, een veel groter hart dan ik verdien, mij toen een helpende hand heeft toegestoken, en dat ik, in plaats van dankbaar te zijn, de schoonheid heb verwoest. Uit wraak. Uit vernedering. Uit ik weet niet wat.

De herinnering aan dat moment bedrukt mij, en houdt mij vaak uit mijn slaap. Misschien laat ze mij gerust als ik ze uitspreek. Dat ga ik nu proberen. Ik ben blij dat u daar zit. Ook al schaam ik mij voor wat ik zal zeggen. Maar we zijn hier nu toch samen. Dat is al dat. Dat is misschien zelfs het beste waar we op kunnen hopen.

(Muziek: Vrolijk neerwaarts.)

DEEL II: OP RESTAURANT

II.1.

(Inrichten restaurant, kleren uitzoeken, broek beginnen borstelen.)

Op een bepaald moment, ik geloof dat het een donderdag was, het is jaren geleden, kon ik mijn eenzaamheid niet meer verdragen. En ik ben toen langs gegaan bij de enige kennis die ik toen had, Ivan heette die, dat was iemand met wie ik nog in de klas had gezeten. Voor de rest had ik eigenlijk met niemand van mijn klas nog contact. Ik ...

Ik was geen haantje de voorste, geen spring..., integendeel..., geen spring in 't veld. Ik was als kind schuw en zwijgzaam. Ik piekerde veel.

En mijn klasgenoten waren ... echt ... kwaadaardig, en meedogenloos met mij. Ze...

En ik kon dat niet verdragen. Mijn ... mijn trots, mijn gekwetste trots, werd daar alleen maar groter van. En ik verstopte mij achter een..., achter die trots...

En...

Ze waren zó grof. Zó grof. Ze waren zó onrechtvaardig. Niet alleen tegenover mij. Tegenover alles. Alles was voor hun... Zij hadden alleen respect voor wat succes had. Succes, dat was... Terwijl wat rechtvaardig was, maar vernederd en vertrapt, daar waren ze meedogenloos mee. Ook met mij. Allez, ze lachten met mijn ... met mijn ... gezicht, met mijn on... mijn onbeholpen manieren.

Maar, echt waar, ze hadden zélf zo'n stomme gezichten. Ze hadden zelf zo'n onvoorstelbaar belachelijke gesprekken, over zo'n stomme, zo'n onbenullige onderwerpen. Ze hadden nul..., ze hadden nul interesse voor belangrijke zaken, voor wat essentieel is. Nee, alleen succes. Succes, daar hadden ze respect voor. Een positie, daar hadden ze respect voor.

Nee, dat was...

Enfin, ik was niet populair. Ik was niet populair.

En nog altijd niet.

Zij hadden mekaar.

En ik was altijd alleen.

En nog. Nog.

(stop muziek)

Maar dus, ik ga dus naar Ivan.

Hij laat mij binnen, en daar zaten ook nog, ik zag toen niet alleen Ivan, maar daar zaten ook nog twee andere vrienden, met wie hij aan het babbelen was, en die ook nog bij mij in de klas hadden gezeten.

De ene was een kleine dikke die iedereen altijd belachelijk maakte. De andere was een lange smalle die alleen maar over geld en promoties kon praten. Die twee hebben mij altijd gezien als een totale nul.

Dus ik kom daar binnen, en ik wil hallo zeggen, maar niemand let op mij. Ik wil hallo zeggen, maar ze kijken nauwelijks, alsof ik een vlieg ben of zo.

Dus, ja. Ik ben dan maar gaan zitten. Ik heb gewoon een stoel gepakt, en ik ben gaan zitten.

Dat verbaasde mij toch dat ze zo neerbuigend deden.

Ik heb daar een tijd gezeten. Zij waren aan het babbelen, ik zat erbij. En toen hebben ze afgesproken om de volgende dag op restaurant te gaan, als afscheidsfeestje van een andere klasgenoot, Boris, en toen heb ik gezegd: 'ik ga mee'. Ik heb mij gewoon opgedrongen. Zij

hadden mij helemaal niet uitgenodigd. Maar ik heb mij opgedrongen. Ze keken niet blij. Ze keken eerder ... vies. Maar ja, wat moet ik anders doen. Ik kan toch niet altijd alleen blijven. Ik moet de boel soms wat forceren, want anders kom ik niét meer buiten. Dat kan toch ook niet.

Dus voilà, ik moet straks op restaurant.

Maar, er is een probleem, mijn probleem is dat ik niets heb om aan te doen.

Ik heb dit, dit en dit (*kleren tonen*), dat zou ik kunnen aandoen. Maar dat is zo versleten. Dat gaat belachelijk zijn.

Wacht hoor.

Of zo?

Het probleem is, het probleem is dat er hier een vlek zit, hier, ter hoogte van de knie, ziet ge?

Hier zit een gele vlek.

En ik heb geen tijd meer om te wassen. Trouwens, ge kunt die vlek er niet meer uitwassen.

Dat is een vlek die er niet meer uitgaat. En daarom ben ik ze eruit aan het proberen borstelen.

(*verder schrobben, ondertussen:*)

Het punt is: ge slaat zo'n belachelijk figuur met zo'n vlek op uw broek. Dan moogt ge nog zo'n intelligent discours verkopen, zo'n vlek keldert uw figuur onmiddellijk.

Belachelijk natuurlijk. Wat heeft dat nu eigenlijk voor belang, zo'n vlek? He? In de rangorde van... van... Maar toch. Het keldert uw figuur. Het keldert uw figuur. Zeker met die Boris. Boris, dat is de klasgenoot die dus dat afscheidsdiner aangeboden krijgt. Man, dat is een snob, een snob! Een snoever. Kent ge dat, een snoever? Snoeven, altijd maar snoeven. Over zijn geld. En over zijn sexleven. En iedereen maar aan zijn lippen hangen. Uit opportunisme. Gewoon uit opportunisme. Want hij heeft het gemaakt natuurlijk. Zo'n mensen maken het dan. Zo'n mensen maken het ...

(*stoppen met schrobben:*)

Ja, dat gaat er niet uitgaan e.

Wat moet ik doen? Zo aandoen?

Ja, foert hoor. Ik doe ze zo aan. Ik ga toch geen moeite doen zeker, voor dat varken, die Boris, de snob.

Kom, ik moet mij wat haasten.

Alhoewel, ik mag natuurlijk zeker niet te vroeg aankomen.

We hebben om vijf uur afgesproken. Ik ga tegen kwart na vijf toekomen. Gehaast. Zo: 'Sorry, sorry, ik ben toch nog op tijd voor het aperitief? Het is altijd zo druk, amai. Hoe is 't?'

Of misschien beter met een hoed, die ik dan afzet. Dus zo dan: 'Sorry, sorry, ik ben toch nog op tijd voor het aperitief? Het is altijd zo druk, amai. Hoe is 't?'

Ja, dat is goed. Dat is goed. Kwart na vijf ten vroegste.

Anders gaan ze denken dat ik niets anders heb in mijn leven.

Voilà. Is het te doen zo? (*kleren bekijken*) Ja e. Of niet? Gaan ze mij belachelijk vinden denkt ge? Want ja, die twee, en dan Ivan, en die Boris...

...

O man, waarom heb ik mijzelf toch uitgenodigd? Ik...

Kom. Het is nu niet het moment om te beginnen nadenken. Nu moet ik ook eens iets dóén. Iets ondernemen.

Ik kan toch niet altijd hier zo...

Trouwens, dat gaat goed meevallen. Wat kan er mis gaan, tenslotte. En ik zal hun eens laten zien wat ik waard ben! Ze zullen verschieten! Boris vooral. Als hij niet meer in het centrum

van de belangstelling staat. Maar als iedereen naar mijn verhalen zit te luisteren. Als iedereen aan mijn lippen hangt. Ik zal hem verpletteren, onze Boris, verpletteren.

OK, 't is tijd.

II.2.

(Helemaal sjiek uitgedost een aantal toertjes lopen, buiten adem toekomen, zien dat er niemand is, ontgoocheld gaan zitten. Wachten.)

Ik wist het, ik wist het eigenlijk op voorhand, dat ik eerst ging zijn. Ik wist het gewoon. *(tot imaginaire ober:)* Maar is er niet gereserveerd op naam van Zverkov? Of van Simonov? *(Dat zijn hun achternamen)*

Voilà, nee dus. Allez ja, wel, maar niet om vijf uur. Maar om zes uur.

Terwijl ze mij duidelijk hebben gezegd dat het om vijf uur was. Dat was heel duidelijk afgesproken.

Ze hebben het uur dus achter mijn rug veranderd.

Ze denken waarschijnlijk dat ik niet ga wachten.

Maar dan denken ze verkeerd.

Ik wacht wel. Ik wacht schonekes wel. Ik wacht absoluut wel.

Stilte. Wachten.

- *(vervorming)* Ah..., ge zijt er al! Wacht ge al lang?
- Een uur. Ik wacht al een uur.
- *(vervorming)* Een uur?! Maar jongen toch! En gij zijt blijven wachten, jong. Amai, als ze mij zoiets zouden lappen! *(gelach, gaan staan)* Blijf zitten, blijf zitten, blijf gerust zitten! *(weer gaan zitten)* Amai. Hoe is't? Goed? Allez vooruit. Wat gaan we eten? Steak Stroganoff? Chateaubriand? Champagne? We mogen ons toch wat laten gaan e? 't Zal wel zijn, ge maakt niet elke dag promotie.

Stilte, glimlachen. Mes en vork nemen. Eten mimen.

- *(vervorming)* En gij zit op 't moment in de ambtenarij? *(stilte, glimlachen)* En bevalt u dat? Had gij vroeger geen betere positie? Oei, wat is dat op uw broek? Gesmost? Een kanarie uitgeduwd? *(gelach)* Goh! En valt dat wat mee van inkomsten, de ambtenarij? Op dat niveau? Amai, dat is ook geen vetpot e zeg. Daarvan kunt ge niet alle dagen op restaurant gaan eten!
- Elke dag niet, nee.
- *(vervorming)* En precies ook niet alle dagen een andere broek aandoen. *(gelach)* Sorry ze, dat kon ik nu niet laten liggen. Allez kom, wat gaan we drinken? Ik heb verleden week een hele goede Chateau Lafitte gedronken. Van een uitzonderlijk goed jaar. Is 't waar? Ja, maar met een Lafitte sukkelt ge nooit. Dat mag ook e, voor zijn prijs. Daar moogt niet niet voor sukkelen ook niet. Nee, dat is juist. Daar moogt ge niet voor sukkelen. Gaan we eens klinken? Dat is zeker, dat.

Niemand let nog op mij. Ze amuseren zich onder elkaar. Ze negeren mij volledig. En hier zit ik dan, vernederd en vertrap. De avond is nog maar juist begonnen, en het is nu al een nachtmerrie. En ik kan hier niet weg. Dat zou nog meer afgang zijn. Ik zou hun beter die fles Lafitte naar hun kop smijten. Of nee, ik moet ineens heel scherp uit de hoek komen. Het

goede moment kiezen, en dan mijn tanden laten zien. En dan zullen ze zeggen: ‘Amai, hij is wel belachelijk, maar hij is ook intelligent!’

Ze hebben het over een hele rijke kennis, iemand die het gemaakt heeft, en die een serieuze wijnkelder heeft. En opeens krijg ik het. Ik zeg:

- Maar dat kakkevriendje van u is precies toch niet komen opdagen om u uit te wuiven!

Euh, onrustige bewegingen onder het publiek.

- *(vervormd)* Ja. Iemand nog champagne?

De champagne wordt nog eens uitgegoten. Iedereen staat recht om te klinken. Ik blijf schonekes zitten. Ze moeten niet denken dat ik voor hun moeite ga doen. En zeker niet voor dat varken van een Boris. Ik beweeg voor geen millimeter.

Ivan, die eigenlijk de kwaadste niet is, probeert toch wat moeite te doen om mij erbij te betrekken, door af en toe naar mij te kijken, door met mij te proberen klinken, door mij te vragen of ik nog nieuws heb van die of die klasgenoot, wat die of die doet momenteel.

- Nee, dat weet ik niet, nee!
Nee, ik heb met niemand nog contact, nee!
En ja, ik ben lager ambtenaar, ja!
En nee, ik heb geen carrière gemaakt, nee!
En ja, ik weet dat dat voor jullie een teken is van mijn onbeduidendheid, ja!
En ik weet dat jullie wel carrière hebben gemaakt, ja!
En dat jullie geld verdienen, ja!
En dat jullie geen vlek op jullie broek hebben, nee!
En dat die vlek voor jullie het ultieme bewijs is van mijn belachelijkheid, ja!
Maar die vlek op mijn broek, heren, die vlek op mijn broek, dat is mijn ereteken, heren. Die vlek is mijn ereteken! Jullie hebben jullie loonbrief, jullie relaties, jullie gadgets. Ik heb mijn vlek.
Ik heb mijn vlek.
Ik zit in mijn holletje met mijn vlek.
En ik ben heel blij, heren, dat ik geen deel uitmaak van jullie soort. De stieren, de mannen van de actie, met jullie wijnkelders, met jullie minachting voor de rechtvaardigheid en de menselijkheid, met jullie ‘2x2 is nu eenmaal 4’!
Maar doe maar voort hoor. Doe maar voort. Verleid de wijven, maak carrière, verpletter maar! Verpletter maar al wat schoon en kwetsbaar is.
Ik zeg u: ik hou van de eerlijkheid, ik hou van de vrijheid, ik hou van de oprechtheid!

Z praten gewoon verder, onder elkaar. Alsof ik lucht ben. Ik heb niet het minste effect gesorteerd. Nul. Nada.

Ik word zo slap, jongens. Straks begin ik nog te wenen. Ik kan het moeilijk toegeven, maar ik zou zo graag, ik zou zo graag hun vriend zijn.

Het wordt 8 uur. Het wordt 9 uur. Ze verhuizen van de tafel naar de zetel, om nog wat wijn te drinken en te roken. Ze nodigen mij er niet bij. Ze luisteren allemaal vol eerbied naar Boris. Ge kunt zien dat ze hem graag hebben. Waarom? Waarom hebben ze hém graag. Ge kunt toch zien dat hij hun zo zou laten vallen als het hem zou uitkomen.

(Beginnen ijsberen. Muziek: Russische volksmelodie)

- Waarom kijkt niemand naar mij?! Kijk naar mij!! Kijk naar mij!! Kijk naar mij!!!
Drie uur lang loop ik hier te ijsberen!! Drie uur!!
Ge gaat mij toch niet vertellen dat ge mij niet ziet!! Dat is toch fysiek onmogelijk, dat ge mij niet ziet!!
Weet ge wel wat dat doet met een mens? Weet ge wat dat doet?!
Binnen 10, 20, 40 jaar zal ik er nog aan terugdenken! Met een venijnige pijn in mijn hart zal ik er aan terugdenken en blijven terugdenken! Aan dit ge-ijsbeer!
Denkt ge dat dat plezant is, uzelf zo vernederen? Denkt ge dat dat plezant is?? Weet ge wel hoe afschuwelijk dat is, uzelf zo vernederen!
(Harald vertrekt, zingend.)
Wacht, waar gaan jullie naartoe? Wacht! Niet weg gaan! Ik weet waar jullie naartoe gaan! Jullie gaan naar dat etablissement. Met die vrouwen. Ik heb het wel gehoord! Ik heb het wel gehoord! Wacht!! Ik wil met jullie mee!
Het spijt mij! Ik heb jullie beledigd! Ik heb jullie beledigd! Ik bied jullie mijn excuses aan!!
Ik wil jullie...
(Muziek: 2x2=5)
Ivan, geef mij geld alstublieft! Dan kan ik mee. Ik heb geen geld meer met dat diner. Ivan alstublieft! Ik heb nog geld zien zitten in uw portefeuille. Waarom wilt ge mij niet wat geld geven? Ik ben toch geen bandiet!
Wacht, wacht op mij! Ik ga mee!! Ik moet dit allemaal rechtzetten!
Boris! Boris! Wacht!!
Wacht! Of ik haal u in, en ik sla u in mekaar! Ik sla u in mekaar, Boris! Ge verdient niet beter!
En ja, haal uw vriendjes van de politie maar! En geef mij maar een proces verbaal!
En als ik mijn werk kwijtraak daardoor, omdat ik geen blanco strafblad meer heb als ambtenaar, en als ik dan mijn appartement niet meer kan betalen, dan zal ik u weten te vinden, vriend, als dakloze: 'Kijk, onmens, kijk naar mijn holle wangen, kijk naar mijn vodden! Ik heb alles verloren: mijn carrière, mijn geluk, mijn geliefde, en dat allemaal door u!
Maar het geeft niet. Het geeft niet! Geef mij een hand. Of schiet mij neer. En niemand zal ooit nog van mij horen!'

Bijl nemen, toren omhakken. Vogel tevoorschijn halen en in profiel opzetten. Gaan liggen bij blokjes.

DEEL III: LIZA

III.1.

(Muziek: *Schijnheilig.*)

Ik sta in het warme salon van het etablissement.

Er zijn overal vrouwen. Eén van de meisjes valt mij op door haar onopvallendheid. Ze heeft een argeloos en ernstig gezicht.

Ik ga naar haar toe.

(omhelzing)

- Hoe heet ge?
- Liza.
- Zijt ge van hier?
- Nee.
- Al lang hier?
- Waar?
- In dit etablissement.
- Twee weken.
- Hebt ge nog ouders?
- Ja... nee... ja, toch.
- Waar wonen ze?
- Thuis...
- Wat zijn het voor mensen?
- Gewoon...
- Hoezo: gewoon?
- Gewoon.
- Hoe oud zijt ge?
- Twintig.
- Waarom zijt ge thuis weggegaan?
- Gewoon...
- Deze morgen droegen ze op de Hooimarkt een doods-kist naar buiten. Ze lieten hem bijna vallen. Ze haalden hem uit een kelder. Het stonk er verschrikkelijk... Het was een meisje.
- En dan?
- Kan het u dan niets schelen hoe ge doodgaat? Op een dag zult gij ook sterven, op juist dezelfde manier als dat meisje. Dat was ook zo'n meisje.
- Waarom zou ik doodgaan?
- Nu nog niet. Maar later wel. Daar komt ge niet onderuit. Nu zijt ge nog jong, mooi en fris. Daarom wordt ge hier gewaardeerd. Maar na een jaar van dit leven zult ge al niet meer dezelfde zijn. Dan is uw schoonheid verwelkt. Dan is alles al een beetje uitgeleebberd. Uitgelikt. Dan zijt ge een gebruikte zakdoek. Een zakdoek vol snot! En wie wil er u dan nog? Wie wil er nu een zakdoek vol snot?
- Dan zult ge van hier weg moeten, naar iets slechter, een ander etablissement. Weer een jaar later naar weer een ander etablissement, en zo altijd maar lager en lager. En over een jaar of zeven belandt ge in het souterrain op de Hooimarkt. En dan wordt ge ziek. En dan gaat ge dood. Weer een mensenleven om zeep. (*stilte*)

Waarom zijt ge naar hier gekomen? Waarom zijt ge niet thuis gebleven, bij uw mama en papa? Lekker thuis. Lekker schommelen in de tuin. Uw eigen nestje. Dan was de zin van het leven niet ver te zoeken. He? Dan niet. Maar nu wel he. Nu is ie héél ver te zoeken.

Heeft er iemand u gekwetst? Ja? Hebben ze u gekwetst? Ja, zeker.

Hola, gaan we beginnen wenen? Weenewenewene?

Gaan we het gekwetst vogeltje uithangen?

Wie heeft er u gekwetst? Hebben ze u laten zitten? Ja? Hebben ze u laten vallen?

Ja, ween maar eens lekker. He? Lekker wenen. Lekker huilen.

Maar het gaat niet helpen hoor. Het gaat niet helpen.

Als ze u er één keer in getrapt hebben, in de put, in de prut, dan kunt ge er niet meer uit. Het is nu al te laat, meisje. Nu al te laat.

He? Gebruikt zakdoekje. Zwerfvuiltje. Afgelebbberd boterhammetje. Uitgekauwd kauwgommetje.

Hebt ge al eens durven nadenken over uw toekomst? Hm? Nog niet over nagedacht?

Uw toekomst is niets meer of niets minder dan de vuilbak. Dat is uw toekomst.

Waarom zouden ze voor u moeite doen? Ze zetten u bij het grof huisvuil en ze gaan een pintje drinken op café. Dat is uw toekomst.

Uw naam zal verdwijnen van het aanschijn van de aarde, alsof ge nooit had bestaan en nooit waart geboren. En daar ligt ge dan tussen het vuil. Te wenen. Onder het afval. Help mij! Alstublieft! Ik wil nog een beetje leven! Ik heb geleefd zonder iets van het leven mee te maken! Help mij alstublieft, om nog één keertje te leven!

(muziek stopt)

- Het spijt mij. Dat had ik niet moeten... Vergeef mij. Hier, mijn adres. Kom maar eens langs. Maar nu ga ik weg. Tot ziens.

III.2.

Een paar dagen later staat ze aan mijn deur. Dat was te denken. Dat bezoek gaat niet goed. Door mij. Ik schaam mij. Ik wil niet dat ze mij ziet in mijn armzalig appartement, met mijn gerafelde kamerjas aan, in al mijn onsmakelijkheid. Het is zo schaamtelijk dat ik mij die nacht als held aan haar heb voorgedaan, en dat ze mij hier nu zo ziet. Ik ben namelijk zo ijdel dat het is alsof ze mij levend gevild hebben, en alleen al de lucht mij pijn doet. Ik word onophoudelijk vernederd, en daarom wilde ik haar vernederen, die nacht. Maar omdat ik een mannetje van niets ben, schrok ik mij dood toen ze zo begon te huilen. En ik was zo stom om haar mijn adres te geven.

Maar ik wil u helemaal niet meer zien!

Waarom niet?

Ik ben een rotzak, Liza. De afgunstigste, belachelijkste, kleinzieligste, stomste, weezinwekkendste worm op aarde. De anderen zijn wel geen zier beter. Maar die laten zich tenminste nooit van hun stuk brengen. Terwijl ik mij mijn hele leven door iedere idioot godverdomme op mijn kop laat zitten!

Dat slinger ik haar allemaal in haar gezicht.

Maar dan gebeurt er iets wonderbaarlijks. Liza, die door mij was beledigd en vertrapt, begrijpt veel meer dan ik ooit had gedacht. Ze begrijpt hier allemaal uit dat ikzelf ongelukkig ben. Ze begrijpt dat het mij wel heel zwaar moet vallen om dat allemaal te zeggen. Ze wil mij omhelzen, in een opwelling. Maar ze durft niet, en ze strekt alleen haar armen naar mij uit. Nu breekt mijn hart. Ze vliegt naar mij toe, slaat haar armen om mijn hals, en breekt in tranen uit. Ik houd het ook niet meer, en begin te huilen zoals ik nog nooit heb gedaan.

- Ik schaam mij Lisa, ik schaam mij zo diep. Ik kan niet leven onder die blik van anderen. Ze verpletteren mij. Zelfs als ze mij niet zien, verpletteren ze mij. Want ze zien mij zo vaak niet, Lisa! Alsof ik er niet ben! Alsof ik niet besta! Ik ben zelfs te min om opgemerkt te worden!

Ik wil u naderbij komen! Maar hoe? Wat kan ik u brengen opdat gij mij zou verstaan? Opdat ge zou begrijpen dat er in mij een mens zit! Een mens, en geen muis. Geen vlieg. Een mens! Zoals er in u ook een mens zit. Zodat wij samen zouden zijn. Daar verlang ik naar, meer dan naar wat ook.

Ik dool langs een blinde muur waarin ik een deur zoek om naar u toe te komen, om met u samen te kunnen zijn, om u iets van mijzelf te geven, en iets van u te ontvangen. Maar ik ben zo bang. De angst slaat mij teneer. Nachten lig ik wakker, uit angst voor de schaamte.

Ik ben beschaamd. Mijn daden zijn tegelijk verschrikkelijk, en betekenen niets. Het zijn de daden van een muis. De daden van een muis. Een prairiewoelmuis.

Zult gij mij niet verstoten? Zult gij mij zien zoals ik ben, en zeggen 'het is goed'? Ook al hebt ge mij gezien op een schaamtelijk moment, op een schaamtelijke plaats?

Zult gij mij doen geloven dat ik niet alleen ben? Niet meer alleen? Dat de kwelling voorbij is? Dat we nu samen zijn? Dat het water zich niet stikkend boven mij zal sluiten, maar mij zal dragen?

Zult gij mij aan land hijsen, de tuin tonen, en zeggen: Welkom thuis?

Zullen wij dan samen op de schommel springen, de merel groeten, en schommelen tot aan de hemel, de blauwe hemel, tot bij het sportvliegtuigje dat snort? En zullen wij dan weer uitbollen, en van de schommel afgaan, en binnen krikentaart gaan eten?

En zullen wij dan vrij zijn? Zullen wij dan eindelijk vrij zijn?

De ellende is dat die aanval van histerie niet eindeloos kan blijven duren. Ik krijg stilaan, uit de verte, onweerstaanbaar het gevoel dat het nu wel erg pijnlijk zal zijn om op te kijken, en Liza recht in de ogen te zien. Waarvoor ik mij schaam, weet ik niet, maar ik schaam mij wel degelijk. Het komt mij voor dat ik in haar ogen nu net zo'n vernederd en vertrapt schepsel ben als zij voor mij is geweest die nacht.

Ik verman mij, en hef mijn hoofd op. Ik moet toch ooit opkijken.

En zie, ik ben er tot op de dag van vandaag van overtuigd dat juist mijn schaamte om haar aan te kijken in mijn hart plotseling een ander gevoel deed ontvlammen: de zucht om te heersen en te bezitten.

En dan heb ik haar de grootst mogelijke belediging aangedaan... Het was afschuwelijk. Afschuwelijk.

Laten we het daar maar niet over hebben.

(Muziek. Vogel juist zetten. Afgaan met bijl. Muziek gaat verder. Licht dimt. Vogel verschijnt.)

EINDE